

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra celoživotního vzdělávání a podpory studia

**Česká zemědělská
univerzita v Praze**

Prevence rizikového chování na střední odborné škole

Závěrečná práce

Autor: **Petra Škvorová**

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Jirsáková, Ph.D.

2023

Zadávací list

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci na téma:

Prevence rizikového chování na střední odborné škole

vypracovala samostatně a citovala jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použila a které jsem rovněž uvedla na konci práce v seznamu použitých informačních zdrojů.

Jsem si vědoma, že na moji závěrečnou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědoma, že odevzdáním závěrečné práce souhlasím s jejím zveřejněním podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souvislosti s GDPR.

V dne

.....
(podpis autora práce)

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji zástupci ředitelky České zahradnické akademie Mělník panu PhDr. Ladislavu Pytlounovi, Ph.D. za pomoc při odborné praxi. Děkuji také PhDr. Jitce Jirsákové, PhDr. za vedení závěrečné práce a její odborné postřehy. Taktéž bych ráda poděkovala Ing. Kateřině Škvorové za poskytnutí velkého množství materiálů a informací ohledně problematiky rizikového chování.

Abstrakt

Závěrečná práce hodnotila současnou situaci v prevenci rizikového chování na České zahradnické akademii Mělník.

V teoretické části práce byla vypracována rešerše odborné literatury, v rámci které byly definovány základní pojmy jako rizikové chování, prevence, byla popsána základní legislativa a prevence rizikového chování ve školním prostředí. Zmíněn byl i vliv Covid-19 na vyučování.

V praktické části bylo na vybrané střední škole realizováno dotazníkové šetření mezi žáky prvního a druhého ročníku. Celkem bylo zpracováno 92 dotazníků.

Z výsledků dotazníků vyplynulo, že většina studentů nezná práci metodika prevence. Dle jejich názoru je ve třídách dostatečně vhodná atmosféra pro řešení problematiky drog, a navíc studenti by byly ochotni dle pravdy odpovídat na dotazníky ohledně problematiky rizikového chování. Pokud by si žáci mohli vybrat, tak by problematiku drogové prevence probírali s odbornými pracovníky ze specializovaných středisek.

Stanovena byla tato doporučení: návštěva metodika prevence na třídnických hodinách všech tříd, aktualizace preventivních programů dle informací zjištěných od žáků za pomoci dotazníkového šetření a možnost přímé návaznosti na aktuální problematiku ve škole, přizvání odborníků s praxí na besedy či přednášky, a to jak pro žáky, tak i pro vzdělávání pedagogů.

Klíčová slova

prevence, střední odborná škola, drogy, metodik prevence

Abstract

The final thesis evaluated the current situation in the prevention of risky behavior at the Česká zahradnická akademie Mělník.

In the theoretical part of the work, a search of professional literature was developed, within which basic concepts such as risky behavior and prevention were defined, basic legislation and prevention of risky behavior in the school environment were described. The impact of Covid-19 on teaching was also mentioned.

In the practical part, a questionnaire survey was administered to first and second year students at the selected high school. A total of 92 questionnaires were processed.

The results of the questionnaires showed that the majority of students do not know the work of prevention methodology. In their opinion, the atmosphere in the classroom is sufficiently suitable for dealing with the issue of drugs, and in addition, students would be willing to truthfully answer questionnaires regarding the issue of risky behavior. If the students could choose, they would discuss the issue of drug prevention with experts from specialized centers.

The following recommendations were established: visiting the prevention methodology in classroom lessons, updating prevention programs according to information obtained from pupils using a questionnaire survey and the possibility of direct connection to current issues in the school, inviting experts with experience to discussions or lectures, both for pupils, as well as for the education of pedagogues.

Keywords

prevention, secondary vocational school, drugs, methods of prevention

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ VÝCHODISKA	10
1 Cíl a metodika	10
2 Rizikové chování	11
2.1 Závislost na návykových látkách	14
3 Prevence	17
3.1 Specifická primární prevence	18
3.1.1 Efektivní prevence	20
3.1.2 Neefektivní prevence	21
4 Vliv Covid-19 na žáky	23
5 Role školy v předcházení rizikového chování	24
5.1 Školní metodik prevence	24
6 Legislativa v oblasti rizikového chování a prevence	27
6.1 Národní strategie primární prevence rizikového chování	27
PRAKTICKÁ ČÁST	29
7 Vlastní šetření	29
7.1 Charakteristika místa šetření	29
7.1.1 Školní poradenské pracoviště	31
7.2 Dotazníkové šetření	32
7.2.1 Realizace dotazníkového šetření	32
7.2.2 Stanovení výzkumných otázek	33
7.2.3 Vyhodnocení výzkumných otázek	34
8 Vlastní doporučení	47
ZÁVĚR	50
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	51

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ.....	56
SEZNAM PŘÍLOH.....	57
Příloha 1: Vzor dotazníku, který byl použit pro výzkum	
Příloha 2: Vzor dotazníku, který je možné použít pro vylepšení primární prevence ve škole	

ÚVOD

Primární prevenci je v posledních letech věnováno více a více pozornosti. Pozornost je postupně věnována mnohem širší oblasti, než bylo za mých studií na základní a střední škole. V době mého působení na střední škole, bylo nejvíce pozornosti věnováno šikaně a drogám, ovšem s nárůstem používání elektroniky se přesouvá velké množství rizikového chování právě do virtuální sféry. Díky pokročilejší inkluzi, je také třeba se věnovat předcházení rizikového chování v přístupu ke spolužákům se specifickými vzdělávacími potřebami. Taktéž ve stále otevřenějším a globalizovaném světě je třeba studenty více připravit a předcházet tak možným problémům například v soužití různých společenských a etnických skupin.

Toto téma práce jsem si vybrala, protože jsem na základní škole sama absolvovala dvě úrovně peer programu a měla jsem osobní zkušenosti s prezentací protidrogové prevence vrstevníkům. I proto jsem se v práci více zaměřila právě na protidrogovou problematiku. K tématu mě také částečně přivedla také matka, která v předminulém roce absolvovala studium pro metodika prevence a po ukončení dostala výtisky knih pana prof. PhDr. Michal Miovskeho, Ph.D., které jsem si měla možnost pročítat.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1 Cíl a metodika

Cíle práce

Cílem závěrečné práce je zhodnotit současnou prevenci rizikového chování na vybrané střední odborné škole/učilišti. A na základě kvantitativního a kvalitativního šetření následně navrhnout doporučení ke zkvalitnění aktivit primární prevence se zaměřením na rizikové chování.

Metodika

V teoretické části práce bude provedena rešerše odborné literatury, budou definovány základní pojmy jako rizikové chování, prevence, charakteristika adolescence, včetně legislativy a prevence ve školním prostředí.

V praktické části bude provedeno kvantitativní šetření (dotazník pro žáky) na zjištění postojů a názorů žáků v oblasti primární prevence rizikového chování se zaměřením na protidrogovou problematiku na zvolené střední odborné škole – Česká zahradnická akademie Mělník. Na základě výstupů z šetření pak budou navržena doporučení pro učitele v rámci aktivit primární prevence.

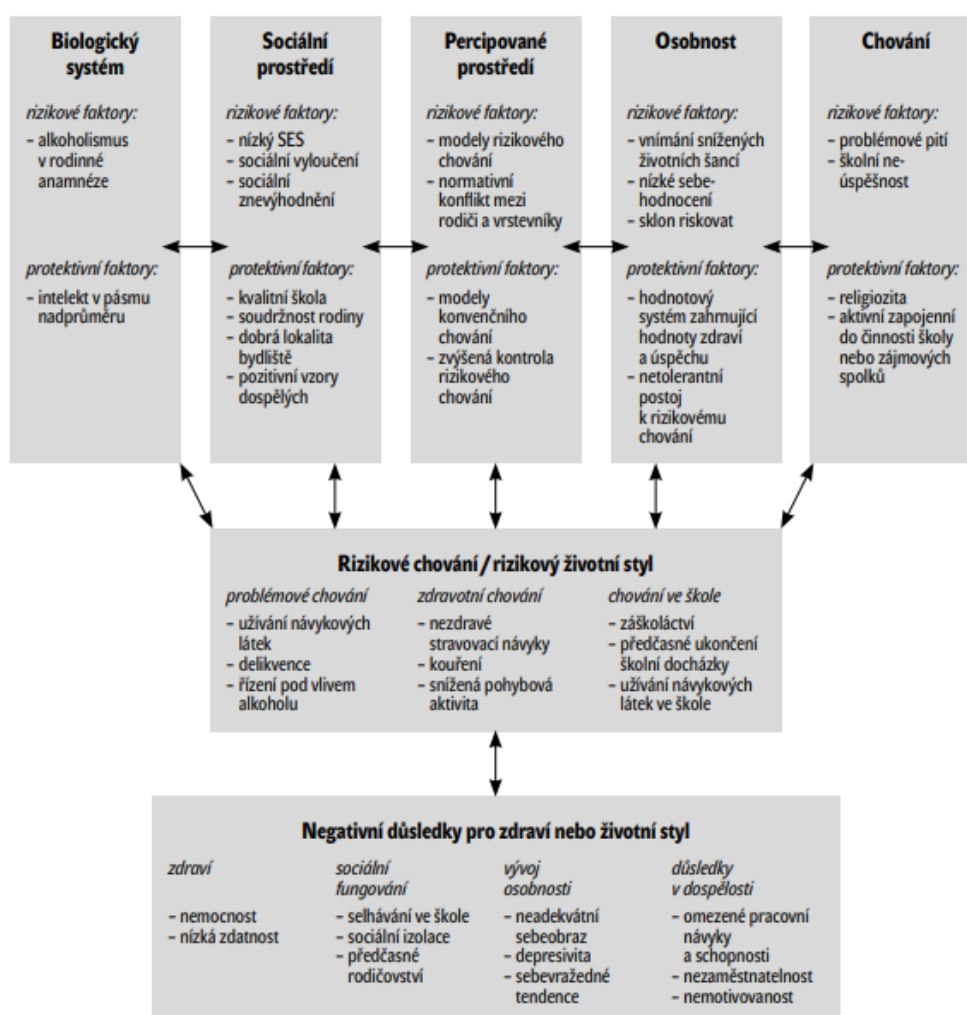
2 Rizikové chování

Pojmem sociálně patologické jevy můžeme rozumět jevy nežádoucí, tedy nevhodné pro společnost. Jsou to situace, kde je na místě dbát na prevenci. Jsou to např. kriminalita, gamblerství, alkoholismus, toxikomanie apod. Pojem sociálně patologické jevy je již nyní nepoužívaným pojmem a setkáváme se již pouze s pojmem rizikové chování. Sociální patologie je označení nežádoucích jevů, které naznačuje analogii s patologií postihující normální stav biologického organismu. Pracuje s koncepcí srovnávání s určitou předem definovanou normou. Pro oblast primární prevence je tato analogie koncepčně méně vhodná např. proto, že mnoho z jevů, které se stávají sociální normou, představuje značné zdravotní riziko pro jednotlivce. Navíc se v praxi ukázalo, že používání pojmů patologie, patologický atd. vedlo v prevenci spíše k podpoře stigmatizujících postojů a sklonu ideologizovat preventivní strategie. Je zřejmé, že aktivity, které zapadají do rámce rizikového chování, nelze označit jako patologické, jelikož v primární prevenci jde především o jejich předcházení (Jandourek, 2007; Běhouňková, 2012; Miovský et al., 2015b; Ambrožová et al., 2016). Příklon k tomuto pojetí je patrný i ze změny názvu Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), která byla pro období 2013-2018 přejmenována na Národní strategii primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže. Nyní je v platnosti Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže pro období 2019-2027. Pedagogičtí pracovníci se ve školách snaží nastavit přesná preventivní opatření, která minimalizují projevy rizikového chování. V případě jeho výskytu přijímají účinná opatření (MŠMT, 2013; MŠMT, 2019).

Člověk, který se chová rizikově v jedné situaci, má tendenci chovat se rizikově i v dalších oblastech. Jedná se o jistou propojenost jednotlivých projevů rizikového chování, která má formu životního stylu. Nejčastěji se tímto způsobem propojují konzumace alkoholu, kouření cigaret, užívání marihuany, delikventní jednání a předčasné zahájení pohlavního života (Miovský et al., 2010). Rizikové chování zahrnuje rozmanité formy chování, které mají negativní dopady na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince anebo ohrožují jeho sociálního okolí, přičemž

ohrožení může být reálné nebo předpokládané. Mezi formy rizikového chování se řadí rizikové zdravotní návyky, rizikové sexuální chování, agresivní chování, delikventní chování, rizikové chování ke společenským institucím, hráčství a rizikové sportovní aktivity. Jednotlivé formy rizikového chování se často u jedince vyskytují současně, tento jev je označován jako syndrom rizikového chování. Rizikové chování je multidisciplinární a sociální konstrukt, jehož užší definice je ovlivňována předmětem daného vědního oboru, společenským, historickým, vývojovým a kulturním kontextem. (Miovský et al., 2015b). Jedná se o provázaný systém, jak vidět na obrázku 1.

Obrázek 1- Struktura teorie problémového chování

Zdroj: Jessor, 1998; upraveno Miovský et al. 2010

Významově je vhodné rozlišovat pojmy rizikové chování a riskující chování. V prvním, častěji frekventovaném pojetí, je riziko neuvědomovaným nebo popíraným aspektem chování vedeného jiným motivem. Typickým případem je nechráněný pohlavní styk mezi náhodnými partnery. Riskující chování je charakterizováno plným vědomím rizika, které může být i součástí motivačního systému daného chování, např. horolezecký výstup v extrémních podmínkách. Tento typ chování úzce souvisí s problematikou rozhodování (Miovský et al., 2015b).

Základní formy rizikového chování jsou uvedeny v Metodickém doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (dále Metodické doporučení). Jejich přehled je vidět v tabulce 1. Od roku 2010, kdy bylo Metodické doporučení vydáno, k němu bylo připojeno celkem 22 tematických příloh rozšiřujících metodickou pomoc školám a školským zařízením o další projevy rizikového chování např. Syndrom CAN, Školní šikana, Kyberšikana, Poruchy příjmu potravin, Krádeže, Krizové situace spojené s násilím, Netolismus, Sebepoškozování, Nová náboženská hnutí, Rizikové sexuální chování, Příslušnost k subkulturám, Domácí násilí, Hazardní hraní, Vandalismus, Zásady ohledné extremismu a Dodržování pravidel prevence vzniku problémových situací týkajících se žáků s poruchami autistického spektra ve školách a školských zařízeních (MŠMT, 2015; MŠMT, 2019).

Tabulka 1 - Základní formy rizikového chování

1	Agrese, šikana, kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, násilí, domácí násilí, krizové situace spojené s násilím, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie, krádeže, loupeže, vydírání, vyhrožování
2	Záškoláctví
3	Závislostní chování, užívání různých typů návykových látek, netolismus, gambling
4	Rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, prevence úrazů
5	Spektrum poruch příjmu potravy
6	Negativní působení sekt
7	Sexuální rizikové chování

Zdroj: MŠMT, 2010

Následkem rizikového chování mohou být nejen zdravotní následky (úrazy, trvalé následky, smrt), ale také psychické trauma a psychosociální následky, které může do života jedince zasahovat jako soubor mnoha osobních charakteristik a psychických jevů (např. narušení mravního vývoje, ztráta smyslu života, deprese, psychosomatické poruchy). Rizikové chování sebou přináší taktéž ekonomické a trestněprávní následky. Důsledky způsobené rizikovou činností se nemusí týkat pouze samotného riskujícího, většina z nich přímo či nepřímo ovlivňuje další osoby – bezprostřední okolí (rodinu, přátele, spolužáky), ale i další osoby, které byly rizikovou činností nějak ovlivněny (oběti autonehod, vandalismu apod.), policisté, lékaři, sociální pracovníci, pedagogové a v neposlední řadě celá společnost. Mnoho následků si děti a mladiství ani neuvědomují, nebo si je nechtějí připustit (Amrbožová et al., 2016).

2.1 Závislost na návykových látkách

V České republice zkušenost s nelegální drogou u studentů středních škol přesahuje 50 %; přesná čísla jsou dostupná pro šestnáctileté, z nichž má alespoň jednu zkušenost s nelegální drogou 45 %, a v posledním měsíci ji užilo 18,5 %. Alkohol vyzkoušelo přes 98 % českých šestnáctiletých a 73 % „více než pár doušků“ vypilo

již před dovršením třináctého roku. 60 % šestnáctiletých pije pravidelně a 20 % v posledním měsíci nejméně třikrát vypilo nadměrné, k opilosti vedoucí dávky. Celá čtvrtina českých šestnáctiletých každodenně kouří tabák (Rosenbaum, 2006).

Návykovou látkou obsaženou v tabákovém kouři je rostlinný alkaloid nikotin. Kuřáci se stanou závislími na nikotinu zhruba po dvou letech. U pravidelných kuřáků nikotin potlačuje pocit únavy, navozuje příjemnou relaxaci a zlepšuje soustředění. Pokud účinky nikotinu odezní, nastupuje nervozita a psychický neklid (v důsledku silné potřeby vykouřit další cigaretu). U nás kouří necelých 30 % populace nad 15 let a mezi 15. a 18. rokem 40-50 % mladých lidí, a to zejména dívek. Nejčastěji se s kouřením začíná kolem 14. roku, 80-90 % kuřáků začne před svým 18. rokem. Cílovou skupinou tabákové reklamy jsou také děti ve věku 12-14 let. Pokud tedy dítě nezačne kouřit během dospívání, je velmi pravděpodobné, že už nikdy nezačne (Amrbožová et al., 2016).

Alkohol je společensky tolerovaná tvrdá droga, jed a poživatina hromadné spotřeby. Nejčastěji je konzumován ve formě alkoholických nápojů. Výčepní pivo obsahuje 4 - 5 % alkoholu, běžná vína 10,5 - 12,5 % alkoholu, lihoviny běžně 20 - 40 % i více. Ačkoli je pro většinu lidí občasná konzumace malého množství alkoholu neškodná, nadměrné užívání alkoholu, velká tolerance naší společnosti k užívání této drogy i posunutí prvního kontaktu s alkoholem do časných školních let patří k závažným celospolečenským problémům (Hrnčířová & Rambousková, 2019). Česká republika patří dlouhodobě v celosvětovém řebříčku mezi státy s nejvyšší spotřebou alkoholických nápojů. Přejít od neškodného užívání k závislosti probíhá většinou nenápadně, postupně se zvyšuje tolerance vůči alkoholu, ztrácí se kontrola užívání, člověk začíná zanedbávat povinnosti i zájmové činnosti. Pro děti a dospívající je alkohol mnohem nebezpečnější než pro dospělé, neboť vážně poškozuje dosud nedovyvinuté orgány. Již poměrně malé množství v těle dětí vyvolat otravu. Vyvíjející se organismus nedokáže činně alkohol z těla odbourávat (Ambrožová et al., 2016). Ačkoli je podávání alkoholu osobám mladším 18 let zakázané a trestně postižitelné, jsou první zkušenosti dle odpovědí většiny adolescentů již v období mezi 9. a 11. rokem života (Macek, 2003). Děti často pijí alkohol ze strachu, že když odmítnou, budou vypadat hloupě. Kamarádi je hecující, nebo pijí všichni ostatní a oni nechtějí zůstat pozadu. Na večírcích se navíc kombinuje mnoho druhů alkoholu

nebo se pijí míchané nápoje, u nich je těžké odhadnout skutečný obsah alkoholu, a v důsledku toho se děti a mladiství opijí mnohem rychleji (Amrbožová et al., 2016). Taktéž je problematické, že alkohol je snadno dostupný. Užívání dalších návykových látek ve většině případů předchází právě zkušenost s alkoholem (Calvert et al., 2010).

3 Prevence

Slovo prevence je latinského původu a znamená opatření učinění předem, včasnou obranu nebo ochranu (Nešpor, 1999). Pojmem prevence označujeme všechna opatření směřující k předcházení a minimalizování jevů spojených s rizikovým chováním a jeho důsledků. Jedná se zejména o předcházení a minimalizaci různých souvisejících poruch a onemocnění, poškození, úrazů atd. a dále pak samotných projevů rozmanitých typů rizikového chování, které ohrožuje společnost a jedince v ní. Prevencí může být jakýkoli typ výchovné, vzdělávací, zdravotní, sociální či jiné intervence směřující k předcházení výskytu rizikového chování, zamezující jeho další progresi, zmírňující již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhající řešit jeho důsledky (Miovský et al., 2015b). Přibližně od konce 50. let se prevence rozdělila na primární a sekundární. Od šedesátých let se navíc hovoří o terciální prevenci (Nešpor, 1999). Selhávají-li strategie na úrovni primární prevence, nastupuje prevence sekundární a terciární, určená jedincům, kteří vykazují vážné formy rizikového chování, jež není možné již zvládat běžnými preventivními opatřeními (Miovský et al., 2015b).

- a) Primární prevence zahrnuje především výchovné, vzdělávací, volnočasové, osvětové a poradenské aktivity zaměřené zejména na nejširší veřejnost. Zvláštní pozornost je zaměřena na pozitivní ovlivňování zejména děti a mládeže (využívání volného času, možnosti sportovního vyžití). Těžiště primární prevence spočívá v rodinách, ve školách a v lokálních společenstvích.
- b) Sekundární prevence se zabývá rizikovými jedinci a skupinami osob, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli nebo oběťmi trestné činnosti (specializovaná sociální péče), na sociálně patologické jevy (např. drogové a alkoholové závislosti, záškoláctví, gamblerství, povalečství, vandalismus, interetnické konflikty, dlouhodobá nezaměstnanost) a příčiny kriminogenních situací.
- c) Terciální prevence spočívá v resocializaci kriminálně narušených osob (pracovní uplatnění vč. rekvalifikace, sociální a rodinné poradenství, pomoc

při získávání bydlení, atd.). Jejím cílem je udržet dosažené výsledky předchozích intervencí a rekonstrukce nefunkčního sociálního prostředí.

Odpovědnost za oblast primární a sociální prevence spadá do působnosti rodiny, obce a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Sekundární a terciární prevence je s ohledem na odbornou náročnost jednotlivých aktivit záležitostí resortu Ministerstva práce a sociálních věcí a v některých souvislostech i Ministerstva spravedlnosti a Ministerstva zdravotnictví. Ve specifické části populace působí i Ministerstvo obrany (MVČR, 2023).

3.1 Specifická primární prevence

Specifická primární prevence rizikového chování lze definovat, jako aktivity a programy, které jsou zaměřeny specificky na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování žáků. V rámci nespecifické primární prevence rizikového chování jsou zahrnuty veškeré aktivity, které nemají přímou souvislost s konkrétním typem rizikového chování, ale napomáhají snižovat rizika podporou zdravého životního stylu a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času, například zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti a k odpovědnosti za sebe a své jednání (MŠMT, 2019). Specifickou prevenci lze rozdělit do celkem tří úrovní provádění. Tyto úrovně jsou definovány v závislosti na tom, jaká je intenzita programu, jaké prostředky a nástroje program využívá a na jaké úrovni zapojení je cílová skupina (Miovský et al., 2015a).

- a) Všeobecná primární prevence se zaměřuje na běžnou populaci dětí a mládeže bez rozdělování na méně či více rizikové skupiny, zohledňuje pouze její věkové složení a případná specifika daná např. sociálními nebo jinými faktory. Jedná se o programy většinou pro větší počet osob (obvykle třída či menší sociální skupina). Jde o úroveň prevence, pro kterou v praxi ve většině případů plně dostačuje úplné vzdělání školního metodika prevence (v duchu zákona a vyhlášky o dalším vzdělávání pedagogických a výchovných pracovníků) s odpovídající praxí (Miovský et al., 2015a). Realizují ho i lidé

se specifickými dovednostmi například záchranáři, policisté nebo vojáci. Cílem je např. zamezit nebo oddálit užívání návykových látek (Miovský et al., 2010).

- b) Selektivní primární prevence se zaměřuje na skupiny osob, u kterých jsou ve zvýšené míře přítomny rizikové faktory pro vznik a vývoj různých forem rizikového chování, tj. jsou víc ohrožené vystavení působení rizikových faktorů, než jiné skupiny populace. Většinou zde již pracujeme pouze s menšími skupinami či jednotlivci (Miovský et al., 2015a). Rizikové skupiny lze identifikovat na základě biologických, psychologických, sociálních nebo environmentálních rizikových faktorů souvisejících s rizikovým chováním, a dále podle věku, pohlaví, rodinné historie, místa bydliště nebo úrovně sociálního znevýhodnění (Gallà et al., 2005). Jedná se např. děti alkoholiků, studenty, kteří nedokončili školu nebo kteří mají zhoršený prospěch. Většinou se zde pracuje s menšími skupinami či jednotlivci. Patří sem různé intenzivní sociálně-psychologické skupinové programy posilující např. sociální dovednosti, komunikaci, vztahy atd. Vzhledem k práci s cílovou skupinou se zvýšeným rizikem, se zde klade větší důraz na vzdělání preventisty (vhodná je např. speciální pedagogika, psychologie, adiktologie atd.) (Miovský et al., 2010; Miovsky et al., 2015a).
- c) Indikovaná primární prevence je zaměřena na jedince, kteří jsou vystaveni působení výrazně rizikových faktorů, případně u kterých se již vyskytly projevy rizikového chování. Snahou je zde podchytit problém co nejdříve, správně posoudit a vyhodnotit potřebnost specifických intervencí a neprodleně tyto intervence zahájit (Miovský et al., 2015a). Jedná se již o práci s dětmi a mládeží, u kterých je zvýšené riziko výskytu či již počínající projevy rizikového chování. Tato úroveň prevence již vyžaduje speciální pedagogické, psychologické, adiktologické nebo jiné podobné vzdělání pro práci preventisty, je nárokován magisterský stupeň VŠ studia, speciální trénink a dvouletá praxe pro samostatnou práci. Cílem indikované prevence není jen např. oddálení užívání drog, ale také snížení frekvence a objemu užívaných drog a zmírnění následků jejich užívání (Miovský et al., 2010).

Dalším cílem je porozumět rizikovému chování prostřednictvím vymezení rizikových a protektivních faktorů, především z oblasti individuálních rizikových faktorů vztahujících se k duševním problémům, které se vyskytují již v dětství a které zvyšují např. riziko problémů souvisejících s užíváním návykových látek (MŠMT, 2019).

3.1.1 Efektivní prevence

- Komplexnost a kombinace mnohočetných strategií působících na určitou cílovou skupinu, preventivní programy je tedy nutné koncipovat komplexně jako souhrn více faktorů a jako koordinovanou spolupráci různých institucí.
- Dlouhodobá a kontinuální práce s mladistvými, dobrá provázanost programů a jejich graduování z hlediska věku a rizikovosti cílové skupiny, včasný začátek preventivních aktivit.
- Práce v malých skupinách (max. 30 účastníků, spíše méně, kruhové uspořádání sezení, interakce, dialog).
- Aktivní účast cílové skupiny (prožitek, výtvarné a pohybové techniky, rozbor, nutná zpětná vazba, vždy aktivitu zpracovat, „vytěžit“) a využití „peer prvku“ (věkové blízkosti).
- Reakce na aktuální potřeby cílové populace (nutno sledovat nové trendy, být tzv. „in“, sledovat vývoj konkrétní skupiny, mít o ní informace).
- Nabídka pozitivních alternativ k rizikovému chování (zdravý životní styl, posilování sebevědomí, rozvoj komunikace, nácvik řešení problémů, vedení k zodpovědnosti).
- Využití „KAB“ modelu – orientace nikoliv pouze na úroveň informací, ale především na kvalitu postojů a změnu chování. např. posílení schopnosti mladých lidí čelit tlaku k užívání návykových látek zvýšeným sebevědomím, nácvikem asertivity a schopností odmítat, zkvalitněním sociální komunikace a schopnosti obstát v kolektivu a řešit problémy sociálně přiměřeným způsobem.
- Jasný a strukturovaný program (předem daná metodika, požadavky na vzdělání a kompetence lektorů, časové ohraničení, vymezená témata a pravidla, shrnující závěr).

- Důraz na kontext programu (respektování specifík dané lokality, spolupráce s rodiči, spolupráce institucí zapojených do programu prevence).
- Denormalizace – primární prevence má přispívat k vytvoření takového sociálního klimatu, které není příznivé k šíření rizikového chování, „rizikové chování zde není normální“.
- Podpora protektivních faktorů ve společnosti, vytváření podpůrného a pečujícího prostředí (Pavlas Martanová, 2014).

3.1.2 Neefektivní prevence

- Programy založené pouze na předávání informací o rizikovém chování.
- Varovné slogany a odstrašující příklady.
- Přehánění následků, moralizování a v neposlední řadě i afektivní výchova, postavená pouze na emocích a pocitech (toto tvrzení však nevyklučuje např. užití prvků zážitkové pedagogiky, pokud jsou respektovány obecné zásady efektivní primární prevence).
- Jednorázové programy a jednorázové přednášky bez návaznosti.
- Krátkodobé a málo intenzivní programy – nepravidelné jednorázové aktivity, bez uceleného rámce.
- Programy bez interaktivních prvků, masové akce – založené pouze na pasivním vstřebávání informací, nerozvíjí dovednosti, není zde zpětná vazba.
- Programy, které neodpovídají potřebám cílové skupiny.
- Poskytované osobami bez dostatečných zkušeností nebo osobami, které nemají respekt a uznání dětí.
- Kampaně ve sdělovacích prostředcích – nemají vliv na změnu chování, v ideálních případech pouze zvyšují informovanost.
- Spoléhání na jeden typ programů bez zapojení dalších komunitních aktivit a rodičů. Setrvačnost, pokud je program stále stejný i přesto, že už není aktuální.
- Školní politika nulové tolerance - vylučování ze školy nebo jiné tvrdé tresty, pokud se zjistí užívání drog u studentů. Plošné testování drog z moči je represivním nástrojem ne prevencí.

- Screeningové metody – testování školního klimatu barvovými testy či hledání stop po návykových látkách prostřednictvím stěrů z lavic nelze považovat za účinnou specifickou primární prevenci (Pavlas Martanová, 2014).

4 Vliv Covid-19 na žáky

V prosinci 2019 byl v čínském Wu-chanu detekován zápal plic neznámé příčiny. Dne 11. února 2020 WHO oznámila název nového koronavirového onemocnění: COVID-19 (COronaVirus + Disease + 2019). Covid-19 byl v březnu 2020 prohlášen za pandemii a svět byl od té doby svědkem významných změn (WHO, 2020). Šorgo et al. (2022) konstatují, že v době koronavirové uzávěry celkově poklesla motivace ke studiu, kdy velký vliv měla kvalita internetového a mobilního připojení a přítomnost rušivých faktorů ve studijním prostoru. Výsledky dále ukazují, že míra spokojenosti s online studiem byla více než při klasickém studiu ovlivněna výsledky studia, čím lepší výsledky tím se u studentů projevoval nižší stres a méně negativních pocitů. Brown et al. (2022) taktéž konstatuje, že mnoho rodičů a pečovateli postrádalo čas potřebný k podpoře učení svých dětí. K tomu docházelo bez ohledu na socioekonomický status. Kromě toho rodiče, kteří mají nižší úroveň dosaženého vzdělání nebo mají omezené schopnosti pracovat s technologiemi, mají při podpoře vzdělávání svých potomků velké problémy. Tento fakt vytváří pak zpětně tlak na učitele i žáky a ti pak mohou propadat depresím a úzkostem, spojených právě s distanční formou výuky, které může po návratu do klasického školního prostředí vést k většímu výskytu rizikového chování (Baker 2019; Pelosi & Vicars 2020; Perryman et al 2022).

5 Role školy v předcházení rizikového chování

Každá škola by měla mít vytvořený systém monitorování problémových projevů chování tak, aby dokázala včas reagovat na rizika a krizové situace. Za poskytování poradenských služeb odpovídá ředitel školy. Ředitel školy zodpovídá za zajištění poradenských služeb kompetentními odborníky, kteří splňují kvalifikační požadavky zákona o pedagogických pracovnících (Miovský et al., 2015c). Hlavním nástrojem školní prevence je tzv. minimální preventivní program, který má při správném koncipování plnit roli komplexního systémového prvku v realizaci preventivních aktivit. Jeho realizace je pro každou školu a zařízení závazná a podléhá kontrole České školní inspekce. Za utváření a naplňování minimálního preventivního programu zodpovídá školní metodik prevence, který úzce spolupracuje s výchovným poradcem, ředitelem školy a třídními učiteli (Miovský et al., 2015b).

5.1 Školní metodik prevence

Školní metodik prevence pracuje především v oblasti prevence rizikového chování. Vykonává činnosti metodické, koordinační, informační a poradenské. O těchto činnostech vede písemnou dokumentaci. Miovský et al. (2015a) definuje práci metodiky prevence v následujících bodech:

- Koordinaci tvorby a kontroly realizace preventivního programu školy.
- Koordinaci a participaci na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškození a dalších typů rizikového chování.
- Metodické vedení činnosti učitelů školy v oblasti prevence rizikového chování (předcházení a časnou pedagogickou diagnostiku rizikových projevů chování, preventivní práci s třídními kolektivy apod.).
- Koordinaci vzdělávání pedagogů školy v oblasti prevence rizikového chování.
- Koordinaci přípravy a realizaci aktivit zaměřených na zapojování multikulturních prvků do vzdělávacího procesu a na integraci žáků/cizinců; prioritou v rámci tohoto

procesu je prevence rasismu, xenofobie a dalších jevů, které souvisejí s otázkou přijímání kulturní a etnické odlišnosti.

- Koordinaci spolupráce školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence rizikového chování, s metodikem preventivních aktivit v pedagogicko-psychologické poradně a s odbornými pracovišti (poradenskými, terapeutickými, preventivními, krizovými a dalšími zařízeními a institucemi), které působí v oblasti prevence.
- Kontaktování odpovídajícího odborného pracoviště a participaci na intervenci a následné péči v případě akutního výskytu rizikového chování.
- Shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči specializovaných poradenských zařízení v rámci prevence rizikového chování a zajištění těchto zpráv a informací v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů.
- Vedení písemných záznamů umožňujících doložit rozsah a obsah činnosti školního metodika prevence, navržená a realizovaná opatření.
- Zajišťování a předávání odborných informací o problematice rizikového chování, o nabídkách programů a projektů, o metodách a formách specifické primární prevence pedagogům školy.
- Presentaci výsledků preventivní práce školy, získávání nových odborných informací a zkušeností.
- Vedení a průběžné aktualizování databáze spolupracovníků školy pro oblast prevence rizikového chování (orgány státní správy a samosprávy, střediska výchovné péče, pedagogicko-psychologické poradny, zdravotnická zařízení, policie, orgány sociální péče, nestátní organizace působící v oblasti prevence, centra krizové intervence a další zařízení, instituce, organizace i jednotliví odborníci).
- Poradenské činnosti.
- Vyhledávání a pedagogickou diagnostiku žáků s rizikovými projevy; poskytování poradenských služeb těmto žákům a jejich zákonným zástupcům, případně zajišťování péče odpovídajícího odborného pracoviště (ve spolupráci s třídními učiteli).

- Spolupráci s třídními učiteli při zachycování varovných signálů spojených s možností rozvoje rizikového chování u jednotlivých žáků a tříd a participaci na sledování faktorů, které ovlivňují rizikové chování.
- Přípravu podmínek pro integraci žáků s poruchami chování ve škole a koordinaci poskytování poradenských a preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními.

Vyhláška č. 72/2005 Sb. pak charakterizuje práci metodika tak, že se podílí na tvorbě a kontrole preventivního programu a realizuje aktivity související s prevencí rizikových jevů. Úzce spolupracuje se školskými a dalšími krizovými, poradenskými a preventivními centry a institucemi zajišťujícími sociálně právní ochranu dětí a mládeže. Vede evidence dokládající obsah a rozsah činností školního metodika prevence a záznamy navržených a vytvořených opatření rizikových jevů. Podílí se na intervenci a péči v případě jejich výskytu. Dalším cílem je informační činnost. Zajišťuje a předává terminologii rizikového chování, nabídku programů, projektů, metod a forem primární prevence nejen pedagogům, ale i rodičům. Poradenské činnosti, zachycuje a vyhodnocuje signály, které by mohly vést k výskytu rizikového chování a poskytuje odborné poradenství (MŠMT, 2023a).

6 Legislativa v oblasti rizikového chování a prevence

Výchozím předpokladem pro výkon činnosti školního metodika prevence je statut pedagogického pracovníka. Pedagogickým pracovníkem je podle § 2 zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, ten, kdo vykonává přímou pedagogickou činnost; v základních a středních školách tedy učitel. Podle § 24 tohoto zákona mají všichni pedagogičtí pracovníci povinnost dalšího vzdělávání, kterým si obnovují, upevňují a doplňují kvalifikaci (Miovský et al., 2015a; MŠMT, 2023b).

MŠMT připravilo návrh novelizace nařízení vlády č. 75/2005 Sb., podle které by se školním metodikům prevence snižoval týdenní rozsah přímé pedagogické činnosti stejným způsobem jako výchovným poradcům. Tento návrh však byl v roce 2017 z důvodu zvýšených finančních nároků na státní rozpočet zamítnut (MŠMT, 2019).

Postavení a odměňování školních metodiků prevence upravuje vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, ve znění pozdějších předpisů, a § 133 zákoníku práce. § 9 pak charakterizuje studium k výkonu specializovaných činností, mezi které patří i činnost školního metodika prevence. Tímto studiem absolvent získává další kvalifikační předpoklady pro výkon specializovaných činností. § 133 Zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce uvádí: „Pedagogickému pracovníkovi, který vedle přímé pedagogické činnosti vykonává také specializované činnosti, k jejichž výkonu jsou nezbytné další kvalifikační předpoklady, se poskytuje příplatek ve výši 1 000 až 2 000 Kč měsíčně (MŠMT, 2015; MŠMT, 2019; MŠMT, 2023c). Příplatek tedy náleží učitelům vykonávajícím činnost školního metodika prevence pouze v případě, že úspěšně absolvoval vyhláškou stanovené studium. Studium v délce trvání nejméně 250 hodin se ukončuje obhajobou závěrečné písemné práce a závěrečnou zkouškou před komisí, po jejímž úspěšném složení získává absolvent osvědčení (Miovský et al., 2015a).

6.1 Národní strategie primární prevence rizikového chování

Národní strategie 2019-2027 je základním strategickým dokumentem MŠMT, který tvoří základní rámec politiky primární prevence rizikového chování v České

republice. Tato strategie vychází z předchozí Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2013-2018 a navazuje na její vyhodnocení. Národní strategie 2019-2027 vymezuje základní pilíře politiky primární prevence, jimiž jsou:

- systém
- koordinace
- legislativa
- vzdělávání
- financování
- monitoring, hodnocení a výzkum

Dle Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2019-2027 zůstává hlavní prioritou zabezpečit adekvátní podmínky pro výkon činnosti školních metodiků prevence, a to zejména prostřednictvím navýšení specializačního příplatku, případně snížením přímé pedagogické činnosti školních metodiků prevence. Dále je dle národní strategie 2019-2027 velkým nedostatkem v oblasti vzdělávání absence kvalifikovaných školních metodiků prevence. Podle šetření České školní inspekce působí momentálně v základních školách pouze třetina kvalifikovaných školních metodiků prevence. Další důležitou prioritou, která vychází z vyhodnocení Národní strategie primární prevence rizikového chování na období 2013-2018 v oblasti vzdělávání je zlepšení znalostí a kompetencí třídních učitelů a ředitelů škol, a to zejména v tématech bezpečného klimatu škol, práce s klimatem třídy a třídnických hodin. Z vyhodnocení Národní strategie 2013-2018 také nadále vyplývá, že nedostatkem ve stabilizaci a koordinaci systému primární prevence je dosavadní legislativní neukotvení krajského školského koordinátora primární prevence (MŠMT, 2019).

PRAKTICKÁ ČÁST

7 Vlastní šetření

7.1 Charakteristika místa šetření

Praktická část byla realizována na České zahradnické akademii (ČZA) Mělník - střední škola a vyšší odborná škola. Škola poskytuje studium ukončené maturitní zkouškou v oboru zahradnictví, kdy si studenti mohou vybrat ze čtyř specifikací: Floristická tvorba, Zahradní architektura, Vinařství a zpracování zahradnických produktů, Květinový farmář. Délka studia jsou čtyři roky (ČZA Mělník, 2023a).

Floristická tvorba je specializace zaměřená na práci s květinami. Specializované vyučovací předměty jsou floristika, základy floristiky a sadovnické projektování

Uplatnění absolventů:

- navrhování a realizace květinových aranžmá interiérů a exteriérů
- pracovník prodeje v květinové prodejně či v zahradním centru
- manažer zahradnického provozu
- ve firmách v oboru školkařství, květinářství, ovocnářství, zelinářství a vinařství
- pracovník státní správy v oboru ochrany životního prostředí
- další studium na vysoké nebo vyšší odborné škole (ČZA Mělník, 2023b)

Specializace zahradní architektura je vhodná pro budoucí zahradní architektky či architektky, kteří budou navrhovat zahrady u rodinných domů, dětská hřiště nebo parky ve městech a obcích. Specializované vyučovací předměty jsou floristika, základy kreslení a sadovnické projektování. O tuto specializaci je v pohledcích letech největší zájem.

Uplatnění absolventů:

- navrhování a realizace květinových aranžmá interiérů a exteriérů
- pracovník prodeje v květinové prodejně či v zahradním centru
- manažer zahradnického provozu
- ve firmách v oboru školkařství, květinářství, ovocnářství, zelinářství a vinařství
- pracovník státní správy v oboru ochrany životního prostředí

- další studium na vysoké nebo vyšší odborné škole (ČZA Mělník, 2023c)

Specializace vinařství a zpracování zahradnických produktů zahrnuje znalosti toho, co s vínem souvisí – jaké jsou odrůdy, jak se vinná réva pěstuje, sklízí a jak z červených bobulí udělat bílé víno. Studenti se také učí, jak víno předkládat a prezentovat i jak ho hodnotit, jak senzory, tak s pomocí přístrojů. Specializované vyučovací předměty jsou zpracování zahradnických produktů, základy potravinářství a vinařství.

Uplatnění absolventů:

- práce na vinohradu a při zpracování vína
- pracovník prodeje ve vinařstvích a potravinářství
- manažer provozu při potravinářských podnicích
- ve firmách v oboru školkařství, květinářství, ovocnářství, zelinářství a vinařství
- pracovník státní správy v oboru ochrany životního prostředí
- další studium na vysoké nebo vyšší odborné škole (ČZA Mělník, 2023e)

A poslední specifikací je Květinový farmář, kde se studenti naučí, jak založit květinovou farmu, jak pěstovat květiny a bylinky ekologicky, bez chemie, jak je sklízet a jak z nich vázat kytice, které dělají radost nejen svou krásou, ale i svým příběhem. Specializované vyučovací předměty jsou floristika, základy prostředí rostlin a květinová farma.

Uplatnění absolventů:

- navrhování a realizace květinových aranžmá interiérů a exteriérů
- pracovník prodeje v květinové prodejně či v zahradním centru
- manažer zahradnického provozu
- ve firmách v oboru školkařství, květinářství, ovocnářství, zelinářství a vinařství
- pracovník státní správy v oboru ochrany životního prostředí
- další studium na vysoké nebo vyšší odborné škole (ČZA Mělník, 2023d)

Dále škola nabízí odborné vzdělání ukončené výučním listem v délce trvání tři roky. I zde si studenti mohou vybrat ze dvou specifikací, a to florista a vinař, ovocnář. Škola taktéž poskytuje Vyšší odborné vzdělání, které je zakončeno absolutoriem.

Délka jsou tři roky při prezenčním studiu a čtyři roky při dálkové formě. Oborem je zahradnictví se zaměřením na zahradní a krajinnou tvorbu.

Škola je veřejnou školou, příspěvkovou organizací Středočeského kraje. Má vlastní domov mládeže, školní jídelnu, autoškolu a květinovou prodejnu. Praktická výuka je zajišťována Školním statku Mělník a v partnerských zahradnických firmách. Každoročně se žáci účastní mnoha zajímavých zahraničních praxí. Při studiu si mohou studenti za výhodných podmínek udělat řidičský průkaz na auto i traktor, získat Osvědčení o odborné způsobilosti o nakládání s přípravky k ochraně rostlin II. stupně a absolvovat kuru práce s motorovou pilou a křovinořezem (ČZA Mělník, 2023a).

7.1.1 Školní poradenské pracoviště

Ve škole pracuje školní poradenské pracoviště, které zajišťuje komplexní poradenské služby pro žáky, studenty i zaměstnance školy. Metodickou prevence je Ing. Anna RichtEROVÁ, která je zároveň i ředitelkou školy. Na webových stránkách školy lze dohledat kontakt i najít vypsání konzultačních hodin. Je zde uvedeno: „Jestli máš ve škole problémy, nerozumíš si se spolužáky a atmosféra se ti zdá napjatá, obrať se na mě. Společně to vyřešíme.“ V rámci školského poradenského pracoviště působí na škole také Výchovná poradkyně Mg. Ivana Konvalinková. Školní program poradenských služeb v sobě zahrnuje plán výchovného poradce, plán metodika prevence a minimální preventivní program školy. Metodik prevence vykonává činnosti metodické, koordinační, informační a poradenské. Škola má zajištěné prostorové podmínky pro poskytování poradenských služeb. Každý z poradenských pracovníků má pevně stanovené konzultační hodiny pro žáky a jejich rodiče. Přehled o poskytovaných službách je umístěn na nástěnce, na webových stránkách školy je dostupná aplikace schránky důvěry. Realizace Minimálního preventivního programu se v minulých letech realizovala i přes dílčí okolnosti koronavirové pandemie podle stanoveného plánu. Při plnění preventivního programu škola spolupracuje s PPP Mělník, s Policií ČR, akreditovanými vzdělávacími organizacemi a ostatními externími organizacemi zabývajícími se prací s mládeží. Ve škole pracuje preventivní tým, na realizaci programu se podílí společně s výchovnou poradkyní

a třídními učiteli. Rodiče jsou průběžně informováni o konaných akcích na webových stránkách a prostřednictvím školního metodika prevence a třídních učitelů na třídních schůzkách. V období 2020 – 2021 se Minimální preventivní program se realizoval obtížně vzhledem k distanční formě výuky. Řešili se spíše následky problematiky než samotná prevence. S žáky, kteří měli studijní problémy a ne zcela dostatečně komunikovali s učitel, probíhaly prezenční schůzky s metodikem prevence, kde byli žáci vedeni k větší zodpovědnosti ke studiu, k řízení svého času a byla jim poskytnuta též studijní podpora. Za období 2021-2022 se ve škole zvýšila absence, a to především v učebním oboru. Dalším problémem, a též tématem v třídnických hodinách, je kouření cigaret, především elektronických a užívání jiných tabákových výrobků (nikotinové sáčky). Třídnické hodiny (Osobně sociální výchova) jsou součástí školního vzdělávacího programu a probíhají v četnosti 1 hodiny za 14 dní. Tento prostor je vymezen jak pro komunikaci třídního učitele se třídou o aktuálních tématech života třídy, tak k otvírání akutních témat v případě problematických situací (konflikty ve třídě, porušení pravidel apod.). V případě nutnosti intervence ve třídě z výše zmíněných důvodů jsou pak tyto hodiny navýšeny dle potřeby. Intervenční práci se třídou vede metodička prevence, která má předpoklady a kompetence k této práci se skupinou. V rámci minimálního preventivního plánu byl pro první ročníky zorganizován čtyřdenní adaptační kurz. Program byl organizován pracovníky školy (příslušní třídní učitelé, metodik prevence a další pedagogové) (ČZA Mělník, 2023f; ČZA Mělník, 2023g).

7.2 Dotazníkové šetření

Ke sběru dat byla použita metoda kvantitativního šetření, a to dotazníkové šetření mezi studenty. Metodika dotazování vycházela z Chráska (2016) a jednalo se o uzavřené otázky, kdy respondent vybírá již z navržených odpovědí.

7.2.1 Realizace dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření proběhlo 10-14. října 2021. Na konci vyučovacích hodiny byl žákům rozdán vytištěný dotazník a byl poskytnut dostatečný prostor pro jeho vyplnění. Autorka dotazníku byla po celou dobu přítomna a odpovídala na dotazy studentů. Vyplnění dotazníků probíhalo ke konci odborné praxe. Jelikož byla

vyučovací praxe realizována po delší době kovidového lockdownu, byl i na to v dotazníku brán zřetel. Odpovědi v dotazníku bylo možné pouze zaškrtnout. U některých otázek bylo možné vybrat více odpovědí. Na tyto otázky byli studenti upozorněni. Celý dotazník je připojen na konci práce jako příloha 1. Dotazníkového šetření se účastnilo celkem 92 studentů obou paralelních tříd prvního a druhého ročníku. A to 49 žáků prvních ročníků a 43 žáků druhých ročníků. U některých otázek jsou zvlášť uvedeny odpovědi druhých a prvních ročníků.

7.2.2 Stanovení výzkumných otázek

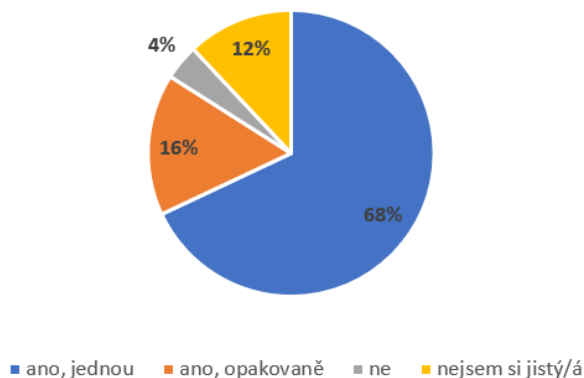
Při sestavování dotazníku autorka práce vycházela z následujících výzkumných otázek (VO):

1. Ve třídách je vhodná atmosféra pro diskutování problematiky závislostí a problematiky.
2. Žáci jsou dostatečně seznámeni s protidrogovou prevencí ze svých základních škol.
3. Žáci nejsou dostatečně informováni o působení metodika prevence na škole.
4. Žáci nepovažují cigarety a alkohol za drogy.
5. V době koronavirové uzávěry neměli žáci dostatečný sociální kontakt se svými kamarády a spolužáky.

7.2.3 Vyhodnocení výzkumných otázek

1A. Měli jste na základní škole nějaké hodiny věnované problematice drog a drogové závislosti?

Graf 1- Výsledky k otázce 1A
Měli jste na základní škole nějaké hodiny věnované problematice drog a drogové závislosti?

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

84 % studentů bylo na základní škole informováno o problematice drog, což svědčí o tom, že tématu závislosti a předcházení jim se na základních školách pedagogové skutečně věnují.

1B. Myslíš, že tyto hodiny, věnované problematice drog byly užitečné, nebo zbytečné?

Graf 2 - výsledky k otázce 1B
Myslíš, že tyto hodiny, věnované problematice drog byly užitečné, nebo zbytečné

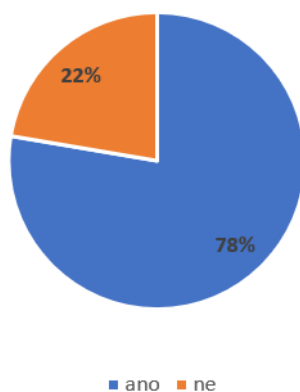

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

I sami studenti hodnotí tyto snahy základních škol o protidrogovou problematiku za užitečnou.

2. Absolvoval/a jsi nějaký seminář, kurz či program mimo školu, kde se mluvilo o závislostech či drogách?

Graf 3 - Výsledky k otázce 2
Absolvoval/a jsi nějaký seminář, kurz či program mimo školu,
kde se mluvilo o závislostech či drogách?

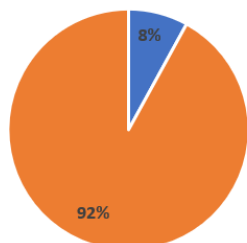
Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Vysoké procento studentů se o závislostech a drogách dozvědělo i z mimoškolní činnosti. Při přímé otázce po ukončení vyplňování studenti často jmenovali, že se s preventivními programy setkávali v rámci sdružení a spolků (např. skaut, hasičský sport, přírodovědné kroužky) tak i na letních táborech. Každopádně 22 % studentů mimo školu tato témata neprobíralo, a proto je i tak pozice školy v této problematice velmi podstatná a nezastupitelná.

3. Víš o tom, že na vaší střední škole působí metodik prevence, případně kdo jím je a kdy má konzultační hodiny?

Graf 4 - Výsledky prvních ročníků k otázce 3

Víš o tom, že na vaší střední škole působí metodik prevence, případně kdo jím je a kdy má konzultační hodiny?

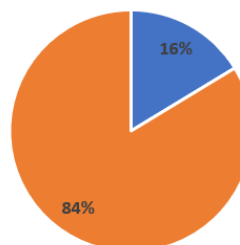

■ ano ■ ne

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Graf 5 - Výsledky druhých ročníků k otázce 3

Víš o tom, že na vaší střední škole působí metodik prevence, případně kdo jím je a kdy má konzultační hodiny?

■ ano ■ ne

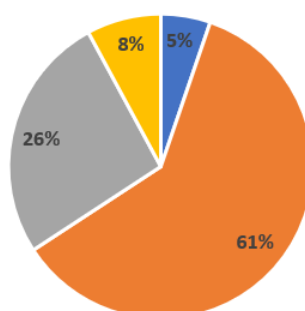
Zdroj: vlastní zpracování, 2023

92 % studentů prvního ročníku netuší, že působí na škole metodik prevence, kdo jím je a kdy má konzultační hodiny. U studentů druhého ročníku je již povědomí o působení metodika prevence vyšší, ale ne o moc. Ačkoliv byl metodik prevence dle výroční zprávy přítomný na adaptačním kurzu, studenti nemají dostatečné informace, nebo si je nepamatují či jim nepřikládají dostatečnou pozornost. Na této skutečnosti je potřeba pracovat a studentům častěji prezentovat školní poradenské pracoviště, jeho náplň a kontakty na příslušné učitele.

4. Odkud ses dozvěděl/a nejvíce informací o drogách?

Graf 6 – Výsledky k otázce 4

Odkud ses dozvěděl/a nejvíce informací o drogách?

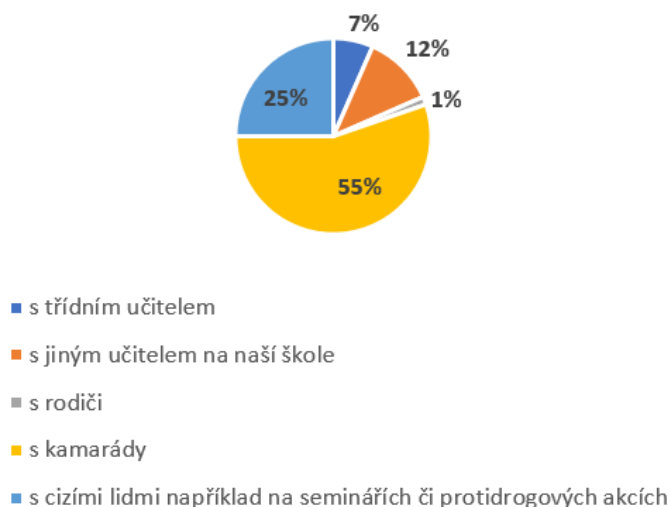
■ ve škole ■ z internetu ■ od kamarádů ■ od rodičů

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Internet je u nynější generace velmi oblíbeným zdrojem velkého množství informací. Při výuce je tedy za potřebí věnovat pozornost a klást důraz na schopnost studentů se ve vyhledávání informací správně orientovat a snažit se je vést k tomu, aby byli schopni informace nejenže vyhledávat, ale hlavně správně vyhodnocovat a porovnávat.

5. S kým je ti příjemnější povídat si o drogách?

Graf 7- Výsledky k otázce 5
S kým je ti příjemnější povídat si o drogách?

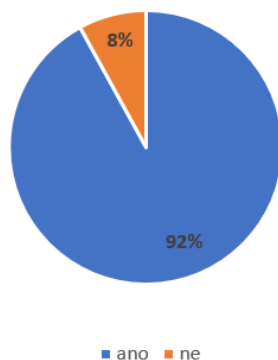

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

U této otázky bylo možné vybrat více odpovědí. Je zajímavé, že v problematice drog se studenti nechtějí bavit s rodiči. Je tedy možné, že v domácnosti je téma drog bráno trochu jako tabu. Proto je velmi důležitá úloha školy, kde by měl být vytvářen prostor pro seznámení se s informacemi ohledně závislostí a drogové prevence.

6. Kdyby škola dělala anonymní průzkum ohledně užívání drog, odpověděl/a bys všechno popravdě?

Graf 8 - Výsledky k otázce 6
Kdyby škola dělala anonymní průzkum ohledně užívání drog,
odpověděl/a bys všechno popravdě?

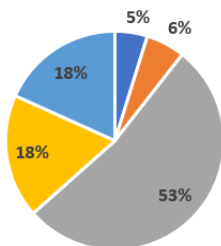
Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Dle výše uvedených výsledků studenti nemají problém anonymně odpovídat na dotazníky ohledně užívání drog. Proto by bylo vhodné například jednou ročně, zmapovat situaci v jednotlivých třídách a minimální preventivní program na základě výsledných informací upravit, případně se v preventivních programech zaměřit více specificky.

7. V případě jakýchkoliv problémů se závislostí či drogami, komu by, jsi se svěřil/a?

Graf 9 - Výsledky prvních ročníků k otázce 7

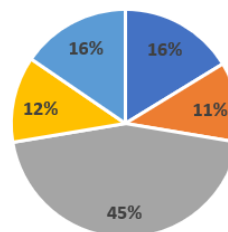
V případě jakýchkoliv problémů se závislostí či drogami, komu by, jsi se svěřil/a?

■ třídnímu učiteli ■ jinému učiteli ■ kamarádovi
■ rodičům ■ nesvěřil/a bych se nikomu

Graf 10 - Výsledky druhých ročníků k otázce 7

V případě jakýchkoliv problémů se závislostí či drogami, komu by, jsi se svěřil/a?

■ třídnímu učiteli ■ jinému učiteli ■ kamarádovi
■ rodičům ■ nesvěřil/a bych se nikomu

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

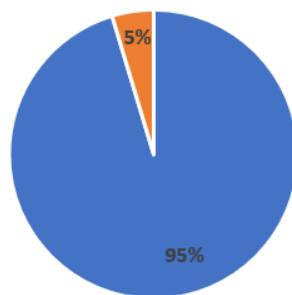
Zdroj: vlastní zpracování, 2023

U této otázky bylo možné vybrat více odpovědí. Je zajímavé, že o problematice drog je se s rodiči ochotno se bavit pouze 1 % žáků, ovšem v případě výskytu problému, je stále určité procento studentů ochotno se svěřit právě rodičům. V prvních ročnících se s touto problematikou učitelům nechce svěřovat okolo 90 % studentů, ovšem u studentů druhého ročníku již je vidět nárůst důvěry u pedagogů, ovšem nikterak velký. Velmi významnou roli hrají kamarádi. Dle výsledků by se mělo v prevenci také dbát na důraz toho, jak samotný student nejenže nemá tihnout k rizikovému chování, ale jak by mohl kamarádovi pomoci, či kde pro něj o pomoc požádat.

8. Máš pocit, že jsi dostatečně informován/a o účincích drog, drogové závislosti a o rizicích, které s sebou drogy přináší?

Graf 11 - Výsledky k otázce 8

Máš pocit, že jsi dostatečně informován/a o účincích drog, drogové závislosti a o rizicích, které s sebou drogy přináší?

■ ano ■ ne

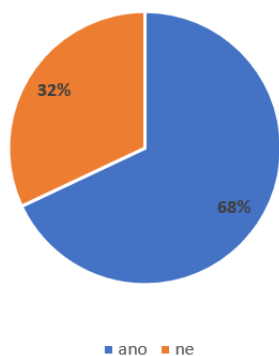
Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Z výsledků je jasně patrné, že studenti jsou podle svého názoru dostatečně informováni o drogách a rizicích, které mohou přinést.

9. Je podle tebe cigareta a alkohol droga?

Graf 12 - Výsledky prvních ročníků – cigareta

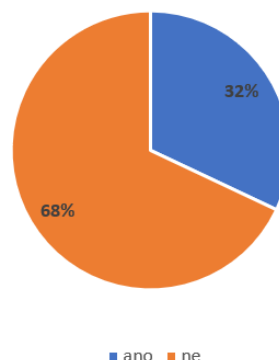
Je podle tebe cigareta droga?

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Graf 13 - Výsledky prvních ročníků – alkohol

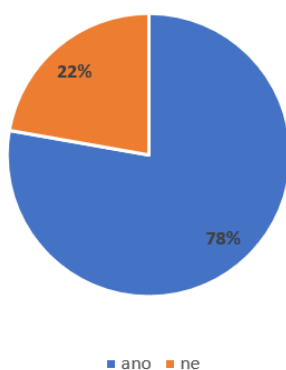
Je podle tebe alkohol droga?

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Graf 14 - Výsledky druhých ročníků – cigareta

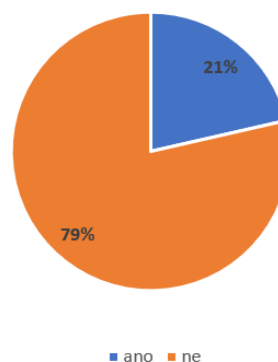
Je podle tebe cigareta droga?

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Graf 15 - Výsledky druhých ročníků – alkohol

Je podle tebe alkohol droga?

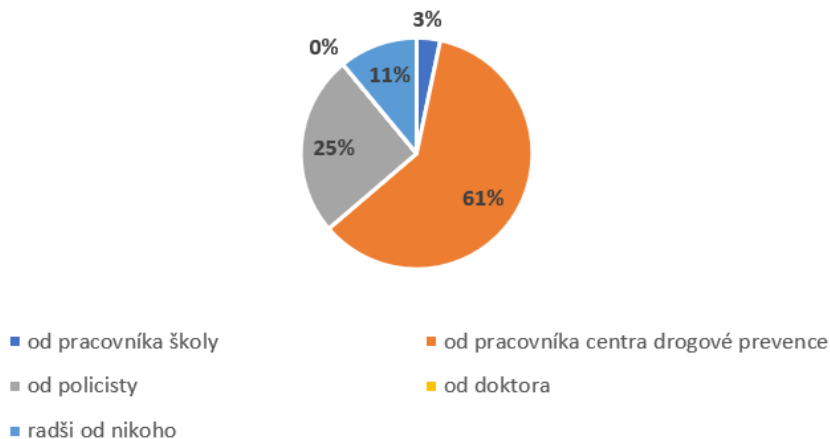

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Z grafů je jasně vidět, že ačkoliv cigarety považuje více než polovina dotazovaných za drogu, u alkoholu je to přesně na opak. Problematika alkoholu je složitá i způsobem jeho role ve společnosti. Při vyhodnocení nebyl žádný výrazný rozdíl mezi odpověďmi studentů prvního a druhého ročníku. Proto by bylo dobré se problematice alkoholu a jeho negativnímu vlivu na lidský organismus v rámci primární prevence ve škole více věnovat. Také v porovnání s otázkou 8, kde valná většina dotazovaných uvedla, že je o drogách dostatečně informována je zajímavé, že alkohol mezi drogy neřadí.

10. Od koho by bylo nejlepší mít na škole program o drogách?

Graf 16 - Výsledky k otázce 10
Myslíš, že je u vás ve třídě dobrá atmosféra na to, aby se zde dalo diskutovat o problematice drog?

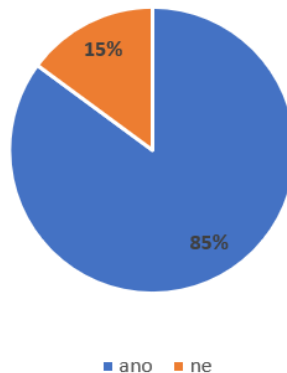
Zdroj: vlastní zpracování, 2023

V případě této otázky mohlo být vybráno více odpovědí. Pokud by si dotazovaní mohli vybrat od koho by chtěli mít ve škole preventivní protidrogový program, tak více než polovina se rozhodla pro pracovníka centra drogové prevence. Nikdo si však nevybral možnost od doktora. Školy ovšem velmi často spolupracují s externími organizacemi, takže na základě tohoto průzkumu lze konstatovat, že se jedná o správný krok.

11. Myslíš, že je u vás ve třídě dobrá atmosféra na to, aby se zde dalo diskutovat o problematice drog?

Graf 17 - Výsledky k otázce 11

Myslíš, že je u vás ve třídě dobrá atmosféra na to, aby se zde dalo diskutovat o problematice drog?

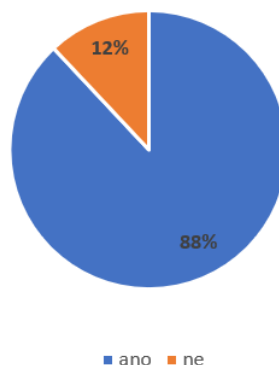
Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Na základě těchto výsledků, lze konstatovat, že ve třídách je vhodná atmosféra pro diskusi o drogové problematice, ačkoliv se jednalo o třídy, které jsou buď na začátku studia nebo strávily významnou část studia v distančním režimu. Svou pozitivní úlohu zde mohou sehrát jednak pravidelné třídnické hodiny, které škola v každém ročníku má zavedeny a také to, že studenti absolvovali adaptační kurz.

12. Myslíš, že jsi se v průběhu studia na základní či střední škole stal/a obětí šikany?

Graf 18 - Výsledky k otázce 12

Myslíš, že jsi se v průběhu studia na základní či střední škole stal/a obětí šikany?

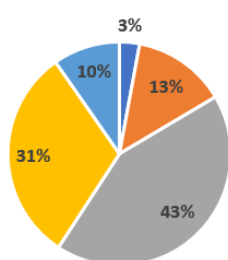
Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Výsledky odpovědí na tuto otázku jsou poměrně šokující. Pokud si 88 % myslí, že se stali obětí šikany, tak je třeba více dbát na vztahy ve třídách, a to jak na základních, tak i středních školách. Ovšem tím, že téma šikany je v posledních letech velmi často otevíráno, mohou mít někteří pocit, že šikanování jsou, ale o šikanu v pravém slova smyslu jít nemusí. Někdy i solitérní urážka může být za šikanu považována. Velmi závisí na jednotlivých případech. Tématu šikany je každopádně vhodné se věnovat co nejvíce, a i ze strany školy se snažit vybudovat důvěru, tak aby se zabránilo výskytu nebo aby případné řešení konfliktů probíhalo v co nejvíce konstruktivní atmosféře.

13. V případě jakýchkoliv problémů se šikanou, komu by, jsi se svěřil/a?

Graf 19 - Výsledky prvních ročníků k otázce 13

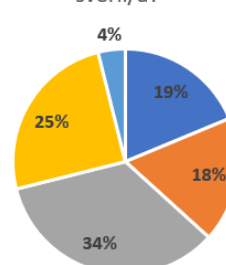
V případě jakýchkoliv problémů se šikanou, komu by, jsi se svěřil/a?

■ třídnímu učiteli ■ jinému učiteli ■ kamarádovi
■ rodičům ■ nesvěřil/a bych se nikomu

Graf 20 - Výsledky druhých ročníků k otázce 13

V případě jakýchkoliv problémů se šikanou, komu by, jsi se svěřil/a?

■ třídnímu učiteli ■ jinému učiteli ■ kamarádovi
■ rodičům ■ nesvěřil/a bych se nikomu

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

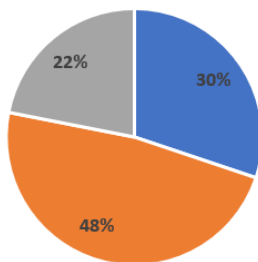
Zdroj: vlastní zpracování, 2023

U této otázky mohlo být vybráno více odpovědí. Je zajímavé srovnání odpovědí studentů prvního a druhého ročníku. S odpovědí je jasné vidět, že důvěra studentů druhých ročníků v učitele poměrně výrazně narostla, taktéž ubylo studentů, kteří by se s problematikou šikany nesvěřili vůbec. Zřejmě se tedy ve škole postupně daří budovat důvěryhodné prostředí pro řešení šikany. Taktéž je u této otázky zajímavé srovnání s otázkou 7, jelikož zde je zaznamenán stejný trend, tedy zvětšující se ochota studentů se svěřit právě pedagogům. Ovšem stejně jako u otázky 7 by nejvíce studentů hledalo pomoc u kamarádů a rodičů.

14. V době koronavirové uzávěry udržoval/a jsi pravidelný kontakt se svými kamarády a spolužáky?

Graf 21- Výsledky prvních ročníků k otázce 14

V době koronavirové uzávěry udržoval/a jsi pravidelný kontakt se svými kamarády?

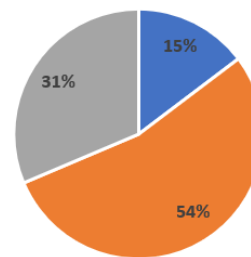

■ ano osobní ■ ano pomocí PC, telefonu, ... ■ ne

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Graf 22 - Výsledky druhých ročníků k otázce 14

V době koronavirové uzávěry udržoval/a jsi pravidelný kontakt se svými spolužáky?

■ ano osobní ■ ano pomocí PC, telefonu, ... ■ ne

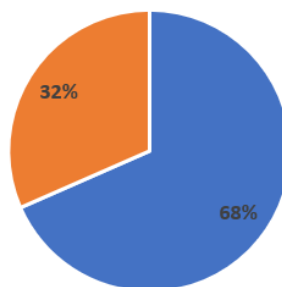
Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Pravidelný kontakt s rodinou v období koronavirové uzávěry byl velmi často nemožný, natož kontakt s přáteli. Ke komunikaci byla využívána hlavně elektronika, což je vidět i ve vyhodnocení této otázky. Pravidelný kontakt s přáteli alespoň za pomoci elektroniky udržovala okolo 80 % dotázaných studentů. U kontaktu se spolužáky už více než třetina oslovených studentů odpověděla, že žádné kontakty se spolužáky neudržovala.

15. Pociťoval/a jsi v době koronavirové uzávěry nějaké úzkosti či deprese?

Graf 23 - Výsledky k otázce 15

Pociťoval/a jsi v době koronavirové uzávěry nějaké úzkosti či deprese?

■ ano ■ ne

Zdroj: vlastní zpracování, 2023

Dlouhá izolace a zřechání sociálních vazeb může vést k úzkostem a depresivním stavům. Více než 60 % studentů uvedlo, že v době uzávěry pocíovali deprese. Proto je návrat do procesu vzdělávání velmi důležitý, ale bude trvat nějakou dobu, než budou zřechané vazby znovu obnoveny, a to i u učitelů, kteří velmi často pocíovali nadměrný stres, úzkosti, deprese právě ve spojení s uzávěrou a zavedením distanční výuky (Baker 2019; Perryman et al 2022).

8 Vlastní doporučení

VO1: Z výsledků práce je možno konstatovat, že třídy složené s nových žáků si na sebe velmi rychle zvykly a klima tříd je vhodné na probírání témat ohledně protidrogové prevence. Pozitivní úlohu zde jistě sehrál adaptační kurz, který škola každoročně pro své nové žáky pořádá a že jeho uskutečnění mohlo být provedeno i přes covidová omezení v posledních letech. Výzkumná otázka 1 tedy byla potvrzena. Dále studenti nemají problém anonymně odpovídat na dotazníky ohledně užívání drog, které by jim byly ve škole rozdány. Proto by bylo vhodné například jednou ročně, zmapovat situaci v jednotlivých třídách a minimální preventivní program na základě výsledných informací upravit, případně se v preventivních programech zaměřit více specificky.

VO2: Dalším pozitivním zjištěním je, že 84 % žáků mělo tematicky zaměřené besedy či pohovory či programy na téma protidrogové prevence již na základní škole a dle jejich mínění byly tyto besedy užitečné. Je tedy dobře, že je toto téma na základních školách probíráno a na střední škole je možné již navazovat na informace, které žáci na základních školách obdrželi. Výzkumná otázka 2 byla tedy taktéž potvrzena.

VO3: Problematické je, že studenti nevědí mnoho o práci metodiky prevence. Dle otázky 3 92 % studentů prvních ročníků nemá dostatečné informace. U druhých ročníků je situace mírně lepší, zde alespoň 16 % studentů má informace o působení metodika prevence, ovšem stále se jedná o velmi nízké procento. Ačkoliv na webových stránkách školy jsou kontakty i konzultační hodiny vypsány jak na metodičku prevence, tak i na výchovnou poradkyni, nepomáhá to zvýšení povědomí o jejich činnosti. Řeším by mohlo být vyvěšení kontaktů a konzultačních hodin v každé třídě, tak aby studenti měli informace neustále na očích. Dále je vhodné více studenty informovat o působnosti metodičky prevence a budovat ve studentech důvěru ve školní poradenské pracoviště. Žáci by měli vědět, že jim nehrozí nebezpečí, pokud se svěří. Možné obavy lze možná přičíst tomu, že metodičkou prevence je sama ředitelka školy a studenti mohou mít strach se svěřit. I třetí výzkumnou otázku lze považovat za potvrzenou. Žáci nejsou dostatečně seznámeni s prací, náplní a funkcí metodika prevence.

VO4: Co se kouření týče, 68 % studentů prvního a 78 % studentů druhého ročníku považuje cigarety za drogy. Ovšem 68 % studentů a dokonce 79 % studentů druhého ročníku nepovažuje alkohol za drogu. V této oblasti je zapotřebí větší prevence a negativní důsledky vlivu alkoholu více studentům zdůrazňovat. Cigarety jsou od dob vykazání kuřáků z restaurací přece jenom méně součástí společenského života, ovšem alkohol je běžnou součástí mnoha kulturních, společenských i rodinných akcí. Jinak budeme u dospívajících hodnotit konzumaci malého množství vína při rodinné večeři a jinak pravidelné popíjení většího množství alkoholu s přáteli o víkendech (Miovsky 2010). Je tedy zřejmé, že alkohol je jednou z nejběžněji užívanou drogou a je třeba se věnovat této problematice více. Výzkumná otázka tedy byla potvrzena jen částečně.

VO5: Pravidelný kontakt s přáteli alespoň za pomoci elektroniky udržovalo přes 78 % dotázaných studentů. U kontaktu se spolužáky třetina oslovených studentů odpověděla, že žádné kontakty se spolužáky neudržovala. Proto zvláště u návratu kolektivů do školních lavic je nutné dbát zvýšené pozornosti na výskyt rizikového chování a třídní kolektivy postupně harmonizovat. Období koronavirové uzávěry mělo jednoznačně negativní vliv na lidské a sociální vazby (Šorgo et al. 2022). Ale celkově lze říci, že stanovená výzkumná otázka nebyla potvrzena.

Dle výsledků dotazníků mají studenti pocit, že v jejich třídách je vhodné prostředí pro probírání témat ohledně drog a jejich prevence. Doporučila bych této skutečnosti využít a alespoň dvakrát ročně probrat s žáky právě toto téma. Důraz bych doporučila přikládat negativnímu vlivu alkoholu na lidský organismus, protože velmi vysoké procento oslovených studentů nepovažuje alkohol za drogu.

Žáci také nemají dostatečné povědomí o práci metodika prevence. Proto by bylo vhodné, kdyby se v každé třídě alespoň jednou ročně metodik prevence představil na již zavedených třídnických hodinách a prezentoval problematiku své specializace. Jelikož dle dotazníku by žáci byly ochotni popravdě odpovídat na otázky o problematice výskytu rizikového chování, doporučuji využít jednoduchý kvantitativní dotazník s uzavřenými odpověďmi. Navržený vzor dotazníku, který by mohl být takto využit je součástí práce jako příloha 2. Díky dotazníku by bylo možné odhalit problémy, na které by se více měla prevence rizikového chování zaměřit

a případně by bylo možné pružně reagovat na možné hrozby v jednotlivých třídách i ve škole samotné. Zvláště užitečné by bylo začlenit tento dotazník u prvních ročníků, kdy studenti přicházejí z různých základních škol a bylo by tak možné zjistit tak jejich zkušenosti s preventivními programy, případně jejich zkušenosti s rizikovým chováním. Výsledky by pak mohly být pro školu dobrým odrazovým můstkem při plánování preventivních programů, případně by se daly včas odhalit možné problémy. Dotazník bych doporučila studentům prvních ročníků předložit přibližně tři měsíce po začátku školy, tak aby již byly mezi studenty vytvořeny vazby. Taktéž by bylo dobré v každé třídě vyvěsit kontakty a konzultační hodiny metodika prevence i výchovného poradce, tak aby je měli studenti více na očích.

Zle také doporučit spolupráci s organizacemi, které se specializují na prevenci rizikového chování. Například společnost Semiramis, která funguje jak s podporou střeďočeského kraje, tak i přímo města Mělník. V případě potřeby dokáže pomoci i se získáním finančních dotací na pokrytí preventivních aktivit. Nabízí vzdělávání jak pro pedagogy, tak i pro žáky. Věnují se taktéž harmonizaci třídních kolektivů (Semiramis, 2023).

ZÁVĚR

Závěrečná práce na téma „Prevence rizikového chování na střední odborné škole“ hodnotila situaci ohledně rizikového chování na České zahradnické akademii Mělník – střední škola a vyšší odborná škola. Následně bylo dle kvantitativního šetření navrženo doporučení ke zkvalitnění aktivit primární prevence.

V teoretické části práce byla vypracována rešerše odborné literatury, v rámci které byly definovány základní pojmy jako rizikové chování, prevence, byla popsána základní legislativa a prevence rizikového chování ve školním prostředí.

V praktické části bylo na vybrané střední škole realizováno dotazníkové šetření mezi žáky prvního a druhého ročníku. Celkem bylo zpracováno 92 dotazníků.

Z výsledků dotazníků vyplynulo, že většina studentů nezná práci metodika prevence. Dle jejich názoru je ve třídách dostatečně vhodná atmosféra pro řešení problematiky drog, a navíc studenti by byli ochotni dle pravdy odpovídat na dotazníky ohledně problematiky závislostí. Pokud by si žáci mohli vybrat, tak by problematiku drogové prevence probírali s odbornými pracovníky ze specializovaných středisek.

Škola disponuje elektronickou schránkou důvěry a řídí se minimálním programem. Stanovena byla tato doporučení: návštěva metodika prevence na třídnických hodinách všech tříd, aktualizace preventivních programů dle informací zjištěných od žáků za pomoci dotazníkového šetření a možnost přímé návaznosti na aktuální problematiku ve škole, přizvání odborníků s praxí na besedy či přednášky, a to jak pro žáky, tak i pro případné další vzdělávání pedagogů.

Na závěr je ale nutné poznamenat, že práce metodika prevence je velmi náročná, protože na rozdíl od výchovného poradce či koordinátorovi v oblasti informačních a komunikačních technologií nemá sníženou přímou pedagogickou činnost. Proto metodiku prevence nemusí na preventivní aktivity zbývat dostatečné množství času.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

MONOTEMATICKÉ PUBLIKACE

AMBROŽOVÁ, Kateřina et al. *Rizikové chování dětí a mladistvých: Příčiny, následky a prevence*. Praha: Děťství bez úrazů, 2016.

BĚHOUNKOVÁ, Leona. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a 1. LF UK v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze - Klinika adiktologie, 2012. ISBN 978-80-87652-87-9.

GALLÀ, Maurice et al. *Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí. Příručka o efektivní školní drogové prevenci*. Vyd. 1. Praha: Úřad vlády ČR, 2005. ISBN 80-86734-38-2.

HRNČÍŘOVÁ, Dana; RAMBOUSKOVÁ, Jolana et al. *Výživa a zdraví*. Vyd. 3. Praha: Ministerstvo zemědělství – Odbor bezpečnosti potravin, 2019. ISBN: 978-80-7434-109-0.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2016. 254 stran. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.

MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.

MIOVSKÝ, Michal et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, Univerzita Karlova v Praze & Togga, 2010. ISBN 978-80-87258-47-7.

MIOVSKÝ, Michal et al. *Prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Klinika adiktologie, 1. LF UK a VFN v Praze, 2015a. ISBN 978-80-7422-392-1.

MIOVSKÝ, Michal et al. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. 2. vyd. Praha: Klinika adiktologie, 1. LF UK a VFN v Praze, 2015b. ISBN 978-80-7422-393-8.

MIOVSKÝ, Michal et al. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi*. 2. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze, 2015c. ISBN 978-80-7422-394-5.

NEŠPOR, Karel, CSÉMY, Ladislav, PERNICOVÁ, Hana. *Problémy s návykovými látkami ve školním prostředí: Časná a krátká intervence*. Praha: Sportpropag, 1998. ISBN 80-260-3876-2.

ROSENBAUM, Marsha. *Bezpečnost především – realistický přístup k dospívajícím a drogám*. Praha: Magistrát hl. m. Prahy a Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky 1. LF UK v Praze, 2006.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

BAKER, Courtney, PEELE, Haley, DANIELS, Monica, SAYBE, Megan, WHALEN, Kathleen, OVERSTREET, Stacy. *The Experience of COVID-19 and Its Impact on Teachers' Mental Health, Coping, and Teaching*. School Psychology Review 2021. **50**:491-504. <http://doi.org/10.1080/2372966X.2020.1855473>.

BROWN, Natalie, et al. *Learning at Home during COVID-19: Effects on Vulnerable Young Australians*, University of Tasmania, Peter Underwood Centre for Educational Attainment, Tasmania, 2020. Dostupné z:
https://www.utas.edu.au/__data/assets/pdf_file/0008/1324268/Learning-at-home-during-COVID-19-updated.pdf

CALVERT, Wilma J., BUCHOLZ, Kathleen Keenan, STEGER-MAY, Karen. *Early Drinking and Its Association with Adolescents' Participation in Risky Behaviors*. Journal of the American Psychiatric Nurses Association. 2010, 16 (4), s. 239–251. <http://doi.org/10.1177/1078390310374356>.

JESSOR, Richard, TURBIN, Mark, COSTA, Frances. *Protective Factors in Adolescent Health Behavior*. Journal of Personality and Social Psychology. 1998, 3 (75), 788–800. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.75.3.788>.

MŠMT. *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních: č.j.21291/2010-28* [online]. 2010 [cit. 2023-03-09]. Dostupné z:
<https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialniprogramy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

MŠMT. *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013-2018* [online]. 2013. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z:
https://is.muni.cz/el/med/jaro2015/MPSM101/NARODNI_STRATEGIE_primarni_prevence.pdf

MŠMT. *Národní strategie primární prevence 2019-2027. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2019. [cit. 2023-03-09]. Dostupné z:
https://www.msmt.cz/uploads/narodni_strategie_primarni_prevence_2019_27.pdf

MŠMT. *Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních* [online]. [cit. 2023a-08-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-197>

MŠMT. *Vyhláška č. 317/2005 Sb. o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků* [online]. [cit. 2023C-08-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-317#cast1>

MŠMT. *Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících*. [online]. [cit. 2023b-03-07]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/zakon-o-pedagogickych-pracovnicich>

MŠMT. *Zápis z jednání národního kulatého stolu k primární prevenci rizikového chování* [online]. 26. 3. 2015. Dostupné z: https://www.msmt.cz/uploads/ZAPIS_Z_JEDNANI_NKS_k_PP.doc

MVČR. *Prevence kriminality* [online]. [cit. 2023-03-10]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>

PAVLAS MARTANOVÁ, Veronika. *Co je efektivní ve školské primární prevenci?* [online]. [cit. 2023-03-10]. Národní ústav pro vzdělávání. 2014. Dostupné z <http://archiv-nuv.npi.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani/co-je-efektivni-ve-skolske-primarni-prevenci.html>

PELOSI Ligia, VICARS, Mark. *Researching with the Sturm und Drang of COVID-19: telling tales of teachers' teaching*. Qualitative Research Journal. 2020.20:393-403. Available at <https://doi.org/10.1108/QRJ-07-2020-0079>.

PERRYMAN, Jane, LEATON GRAY, Sandra, HARGREAVES, Eleanore, SAVILLE, Katya. *'Feeling Overwhelmed': Pedagogy and professionalism in a pandemic*. Pedagogy, Culture & Society. 2022. 1-20. <http://doi.org/10.1080/14681366.2022.2133157>.

SEMIRAMIS. *Pro školy a pedagogii* [online]. [cit. 2023-03-10]. Dostupné z: <http://www.os-semiramis.cz/os-site/centra/centrum-vzdelavacich-aktivit/>

ŠORGO, Andrej, CRNKOVIČ, Nuša, GABROVEC, Branko, CESAR, Katarina, SELAK, Špela. 2022. *Influence of Forced Online Distance Education During the*

COVID-19 Pandemic on the Perceived Stress of Postsecondary Students: Cross-sectional Study. Journal of Medical Internet Research. 2022. 24. <https://doi.org/10.2196/30778>.

ČZA Mělník. *Školní vzdělávací program - všechny specializace* [online]. [cit. 2023a-03-10]. Dostupné z: https://www.zas-me.cz/wp-content/uploads/2022/12/SVP_platne-od-1.9.-2022.pdf

ČZA Mělník. *Učební plán - Floristická tvorba.* [online]. [cit. 2023b-03-10]. Dostupné z: <https://www.zas-me.cz/o-skole/dokumenty-ke-stazeni/>

ČZA Mělník. *Učební plán - Zahradní architektura* [online]. [cit. 2023c-03-10]. Dostupné z: <https://www.zas-me.cz/o-skole/dokumenty-ke-stazeni/>

ČZA Mělník. *Učební plán - Květinový farmář* [online]. [cit. 2023d-03-10]. Dostupné z: <https://www.zas-me.cz/o-skole/dokumenty-ke-stazeni/>

ČZA Mělník. *Učební plán - Vinařství a zpracování zahradnických produktů.* [online]. [cit. 2023e-03-10]. Dostupné z: <https://www.zas-me.cz/o-skole/dokumenty-ke-stazeni/>

ČZA Mělník. *Výroční zpráva o činnosti za školní rok 2020-2021* [online]. [cit. 2023f-03-10]. Dostupné z: <https://www.zas-me.cz/wp-content/uploads/2021/11/V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%AD-zpr%C3%A1va-2020-2021.pdf>

ČZA Mělník. *Výroční zpráva o činnosti za školní rok 2021-2022* [online]. [cit. 2023g-03-10]. Dostupné z: <https://www.zas-me.cz/wp-content/uploads/2022/10/vyrocnizprava-2021-2022.pdf>

WHO. *Rolling updates on coronavirus disease (COVID-19).* 2020. Dostupné z: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/events-as-they-happen>

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Obrázek 1- Struktura teorie problémového chování.....	12
Tabulka 1 - Základní formy rizikového chování	14
Graf 1- Výsledky k otázce 1A	34
Graf 2 - výsledky k otázce 1B	34
Graf 3 - Výsledky k otázce 2	35
Graf 4 - Výsledky prvních ročníků k otázce 3	36
Graf 5 - Výsledky druhých ročníků k otázce 3	36
Graf 6 – Výsledky k otázce 4.....	36
Graf 7- Výsledky k otázce 5	37
Graf 8 - Výsledky k otázce 6	38
Graf 9 - Výsledky prvních ročníků k otázce 7	39
Graf 10 - Výsledky druhých ročníků k otázce 7	39
Graf 11 - Výsledky k otázce 8	40
Graf 12 - Výsledky prvních ročníků – cigareta	41
Graf 13 - Výsledky prvních ročníků – alkohol	41
Graf 14 - Výsledky druhých ročníků – cigareta	41
Graf 15 - Výsledky druhých ročníků – alkohol	41
Graf 16 - Výsledky k otázce 10	42
Graf 17 - Výsledky k otázce 11	43
Graf 18 - Výsledky k otázce 12	43
Graf 19 - Výsledky prvních ročníků k otázce 13	44
Graf 20 - Výsledky druhých ročníků k otázce 13	44
Graf 21- Výsledky prvních ročníků k otázce 14.....	45
Graf 22 - Výsledky druhých ročníků k otázce 14	45
Graf 23 - Výsledky k otázce 15	45

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Vzor dotazníku, který byl použit pro výzkum

Příloha 2: Vzor dotazníku, který je možné použít pro vylepšení primární prevence ve škole

Příloha 1: Vzor dotazníku, který byl použit pro výzkum

Měli jste na **základní škole** nějaké hodiny věnované problematice drog a drogové závislosti?

- a) ano, jednou
- b) ano, opakovaně
- c) ne
- d) nejsem si jistý/á

Myslíš, že tyto hodiny, věnované problematice drog byly užitečné, nebo zbytečné?

- a) užitečné
- b) zbytečné
- c) na žádné jsem nebyl/a

Absolvoval/a jsi nějaký seminář, kurz či program **mimo školu**, kde se mluvilo o závislostech či drogách?

- a) ano
- b) ne

Víš o tom, že na vaší **střední škole** působí metodik prevence, případně kdo jím je a kdy má konzultační hodiny?

- a) ano
- b) ne

Odkud ses dozvěděl/a nejvíce informací o drogách?

- a) ve škole
- b) z internetu
- c) od kamarádů
- d) od rodičů

S kým je ti příjemnější povídat si o drogách?

- a) s třídním učitelem
- b) s jiným učitelem na naší škole
- c) s rodiči
- d) s kamarády
- e) s cizími lidmi například na seminářích či protidrogových akcích

Kdyby škola dělala anonymní průzkum ohledně užívání drog, odpověděl/a bys všechno popravdě?

- a) ano
- b) ne

V případě jakýchkoliv problémů se závislostí či drogami, komu by, jsi se svěřil/a?

- a) třídnímu učiteli
- b) jinému učiteli
- c) kamarádovi
- d) rodičům
- e) nesvěřil/a bych se nikomu

Máš pocit, že jsi dostatečně informován/a o účincích drog, drogové závislosti a o rizicích, které s sebou drogy přinášejí?

- a) ano
- b) ne

Je podle tebe cigareta droga?

- a) ano
- b) ne

Je podle tebe alkohol droga?

- a) ano
- b) ne

Od koho by bylo nejlepší mít na škole program o drogách?

- a) od pracovníka školy
- b) od pracovníka centra drogové prevence
- c) od policisty
- d) od doktora
- e) radši od nikoho

Myslíš, že je u vás ve třídě dobrá atmosféra na to, aby se zde dalo diskutovat o problematice drog?

- a) ano
- b) ne

Myslíš, že jsi se v průběhu studia na základní či střední škole stal/a obětí šikany?

- a) ano
- b) ne

V případě jakýchkoliv problémů se šikanou, komu by, jsi se svěřil/a?

- a) třídnímu učiteli
- b) jinému učiteli
- c) kamarádovi
- d) rodičům
- e) nesvěřil/a bych se nikomu

V době koronavirové uzávěry udržoval/a jsi pravidelný kontakt se svými **kamarády**?

- a) ano osobní
- b) ano pomocí PC, telefonu, ...
- c) ne

V době koronavirové uzávěry udržoval/a jsi pravidelný kontakt se svými **spolužáky**?

- a) ano osobní
- b) ano pomocí PC, telefonu, ...
- c) ne

Pociťoval/a jsi v době koronavirové uzávěry nějaké úzkosti či deprese?

- a) ano
- b) ne

Příloha 2: Vzor dotazníku, který je možné použít pro vylepšení primární prevence ve škole

Máš pocit, že se ve tvé třídě vyskytuje šikana?

- a) ano
- c) ne
- d) nejsem si jistý/á

Pokud jsi odpověděl/a ano, jaká byla tvoje pozice?

- a) byl/a jsem útočníkem.
- b) byl/a jsem obětí šikany.
- c) byl/a jsem pozorovatelem šikany.

Zaznamenal jsi u spolužáků užívání drog?

- a) ano, jednou
- b) ano, opakovaně
- c) ne

Piješ nějaký alkohol?

- a) ne, nepiju vůbec.
- b) ano, tak 1x do měsíce.
- c) ano, tak 1x týdně.
- d) ano, i několikrát za týden

Chtěl/a bys absolvovat odbornou přednášku o rizikovém chování?

- a) ano
- b) ne

Myslíte si, že je na vaší škole věnována dostatečná pozornost prevenci rizikového chování?

- a) ano
- b) ne

Máš již zkušenosti s preventivními programy?

- a) ano
- b) ne

Máš dojem, že jsou ve tvé třídě dobré vztahy?

- a) ano
- b) ne

Setkal ses s nevhodným chováním na internetu?

- a) ano
- b) ne

Myslíš si, že se ve **vaší třídě** vyskytují následující druhy rizikového jednání?

- a) záškoláctví
- b) šikana
- c) závislost na soc. sítích
- d) drogy
- e) rasismus
- f) jiné

Myslíš si, že se ve **vaší škole** vyskytují následující druhy rizikového jednání?

- a) záškoláctví
- b) šikana
- c) závislost na soc. sítích
- d) drogy
- e) rasismus
- f) jiné

Nabízel ti někdo **ze třídy** alkohol?

- a) ano
- b) ano, opakovaně
- c) ne

Nabízel ti někdo **ze školy** alkohol?

- a) ano
- b) ano, opakovaně
- c) ne

Nabízel ti někdo **ze třídy** cigarety?

- a) ano
- b) ano, opakovaně
- c) ne

Nabízel ti někdo **ze školy** cigarety?

- a) ano
- b) ano, opakovaně
- c) ne

Nabízel ti někdo **ze třídy** tvrdé drogy?

- a) ano
- b) ano, opakovaně
- c) ne

Nabízel ti někdo **ze školy** tvrdé drogy?

- a) ano
- b) ano, opakovaně
- c) ne

Pociťuješ ve škole úzkosti nebo deprese?

a) ano

b) ne